

Jerzy Jodłowski

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 października 1986 r., I CR 276

Palestra 31/12(360), 114-118

1987

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

liczenia wartości mienia nieruchomości, pozostawionego za granicą na poczet opłat za użytkowanie wieczyste lub na pokrycie ceny sprzedaży działki budowlanej i położonych na niej budynków (Dz. U. Nr 47, poz. 244), jest zgodny z upoważnieniem zawartym w art. 88 ust. 5 ustawy z dnia 29 kwietnia 1985 r. o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości (Dz. U. Nr 22, poz. 99) oraz z przepisem art. 75 kodeksu postępowania administracyjnego?”,

o r z e k a :

1. przepisy § 5 ust. 1 i 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 16 września 1985 r. w sprawie zaliczania wartości mienia nieruchomości pozostawionego za granicą na poczet opłat za użytkowanie wieczyste lub na pokrycie ceny sprzedaży działki budowlanej i położonych na niej budynków (Dz. U. Nr 47, poz. 244);
2. ustala trzymiesięczny termin, licząc od dnia doręczenia niniejszego orzeczenia, w którym powinno nastąpić uchylenie przepisów § 5 ust. 1 i 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 16 września 1985 r. w sprawie zaliczania wartości mienia nieruchomości pozostawionego za granicą na poczet opłat za użytkowanie wieczyste lub na pokrycie ceny sprzedaży działki budowlanej i położonych na niej budynków (Dz. U. Nr 47, poz. 244); w wypadku nieuchylenia wymienionych przepisów tracą one moc z upływem tego terminu.

Orzecznictwo Sądu Najwyższego

1.

POSTANOWIENIE SĄDU NAJWYŻSZEGO
z dnia 13 października 1986 r.
I CR 276/86

Teza głosowanego postanowienia ma brzmienie następujące:

Jeżeli w skład spadku po cudzoziemcu wchodzi własnościowe prawo do lokalu spółdzielczego położonego na obszarze Polski, wyłączna jurysdykcja krajowa do stwierdzenia nabycia spadku w tym zakresie należy do sądów pol-

skich. Orzeczenie sądu państwa obcego stwierdzające nabycie spadku, w skład którego wchodzi spółdzielcze prawo do lokalu położonego w Polsce, nie podlega w tym zakresie uznaniu z braku przesłanki z art. 1146 § 1 pkt 2 k.p.c.

G Ł O S A
do powyższego postanowienia Sądu Najwyższego
z dnia 13 października 1986 r.
I CR 276/86

Spośród spraw cywilnych z elementem zagranicznym sprawy o stwierdzenie nabycia spadku w praktyce zdarzają się dość często i wielokrotnie docierały do Sądu Najwyższego. Judykatura SN w tych sprawach jest stosunkowo bogata i od dość dawna jest utrwalona. Tezy, jakie w tej materii ustalił SN, są następujące:

1) w świetle art. 1108 § 1 k.p.c. w sprawach spadkowych rozpoznawanych w postępowaniu nieprocesowym jurysdykcja krajowa przysługuje sądom polskim w zasadzie tylko wtedy, gdy spadkodawca w chwili śmierci miał obywatelstwo polskie lub był bezpaństwowcem zamieszkałym w Polsce;

2) *a contrario* sądy polskie nie mają jurysdykcji krajowej w sprawach spadkowych po cudzoziemcach;¹ jurysdykcji tej nie może uzasadniać art. 1110 k.p.c.;²

3) wyjątkowo z mocy art. 1102 § 1 k.p.c., jeżeli w skład spadku po

cudzoziemcu wchodzi nieruchomość lub inne prawo rzeczowe położone w Polsce, sprawa spadkowa w takim zakresie należy do wyłącznej jurysdykcji sądów polskich;³

4) jeżeli w skład spadku po cudzoziemcu wchodzi znajdująca się w Polsce ruchomość lub prawa majątkowe, a spadkobierca nie może uzyskać stwierdzenia swoich praw do spadku przez sąj ojczysty spadkodawcy, to w sprawie o stwierdzenie praw do spadku istnieje w tym zakresie jurysdykcja sądu polskiego (tzw. jurysdykcja konieczna);⁴ dotyczy to zarówno sytuacji, gdy spadkobierca jest obywatelem polskim, jak i takiej sytuacji, gdy jest obywatelem obcym.⁵

W nowym orzeczeniu z tego zakresu z dnia 13.X.1986 r. I CR 276/86 Sąd Najwyższy kontynuuje linię tej judykatury. W sprawie tej chodziło o uznanie orzeczenia sądu zachodniemieckiego stwierdzającego prawa do spadku po obywatelce

¹ Wyrok SN z 17.III.1967 r. I CR 370/66, OSNCP nr 12/1967, poz. 222 oraz OSPiKA z. 2/1969, poz. 32 z glosą J. Skąpskiego; postanowienie SN z 4.IX.1969 r. III CRN 185/69, OSNCP nr 5/1970, poz. 101; uchwała SN z 31.V.1975 r. III CZP 78/75, OSNCP nr 2) 1976, poz. 33.

² Wyrok SN z 17.III.1967 r. I CR 370/66, jw. (przypis 1). Zob. też w tej kwestii J. Jodłowski: Jurysdykcja krajowa w sprawach spadkowych w świetle k.p.c., „Studia Cywilistyczne” tom 13—14, 1969, s. 98.

³ Postanowienie SN z 22.II.1966 r. III CRN 395/65, OSNCP nr 11/1966, poz. 197 oraz PiP nr 1/1967, s. 152 z glosą J. Jodłowskiego; uchwała SN z 28.V.1969 r. III CZP 23/69, OSNCP nr 1/1970, poz. 3; postanowienie SN z 6.III.1970 r. I CR 3/70, PiP nr 12/1971, s. 1087; uchwała SN z 12.IV.1982 r. III CZP 8/82, OSNCP nr 10/1982, poz. 142.

⁴ Uchwała SN z 31.V.1975 r. III CZP 78/75, OSNCP nr 2/1976, poz. 33. Zob. też J. Jodłowski: Jurysdykcja sądów polskich w sprawach spadkowych po cudzoziemcach zamieszkałych w Polsce, PiP nr 6/1976, s. 48 i nast.

⁵ Uchwała SN z 19.X.1977 r. III CZP, NP nr 9/1978, s. 1378 z glosą J. Jodłowskiego oraz OSPiKA z. 1/1979, poz. 2 z glosą M. Pazdana.

RFN, w skład którego to spadku wchodzi własnościowe prawo do lokalu spółdzielczego położonego w Polsce. Sąd Najwyższy słusznie i zgodnie z ustaloną linią judykatury uznał, że wprowadzie w świetle art. 1108 § 1 k.p.c. *a contrario* sądy polskie nie są jurysdykcyjnie właściwe w sprawach spadkowych (rozpoznawanych w postępowaniu nieprocesowych) po cudzoziemcach, jednakże z mocy art. 1102 § 1 k.p.c. postępowanie spadkowe po cudzoziemcu w zakresie, w jakim dotyczy wchodzących w skład spadku nieruchomości i innych praw rzeczowych, podlega wyłącznej właściwości sądów polskich. Sąd Najwyższy słusznie też przyjął, że zasada ta odnosi się także do sytuacji, gdy w skład spadku po cudzoziemcu wchodzi spółdzielcze prawo do lokalu położonego w Polsce jako ograniczone prawo rzeczowe podlegające dziedziczeniu. Nie budzi to wątpliwości w świetle art. 223 § 1 prawa spółdzielczego oraz art. 1102 § 1 k.p.c. Problem ten wypłynął w judykaturze SN zresztą nie po raz pierwszy. Również w orzeczeniu z 26.II.1976 r. III CRN 303/76⁶ SN uznał, że na podstawie art. 1102 § 1 k.p.c. uzasadniona jest jurysdykcja sądu polskiego w sprawie o stwierdzenie praw spadkowych po cudzoziemcu, gdy w skład spadku wcho-

dzi wkład budowlany i związane z nim spółdzielcze prawo do lokalu, będące ograniczonym prawem do lokalu.

Sąd Najwyższy w glosowanym orzeczeniu słusznie przyjął, że dyspozycja art. 1102 § 1 k.p.c. nie uzasadnia poglądu, iż w sytuacji, gdy w skład spadku po cudzoziemcu wchodzi nieruchomość lub prawo rzeczowe, jurysdykcja krajowa sądu polskiego odnosi się do całego spadku. Pogląd taki mógł wynikać z pierwszego orzeczenia wydanego przez SN pod rządem k.p.c. dotyczącego sprawy o stwierdzenie nabycia spadku po cudzoziemcu, którego teza została sformułowana zbyt szeroko.⁷ Jednakże w dalszej judykaturze SN przyjmował już wyraźnie, że jurysdykcja krajowa sądu polskiego wchodzi w grę w omawianych wypadkach tylko w zakresie dotyczącym położonej w Polsce nieruchomości lub prawa rzeczowego.⁸

Jednakże przy przyjętym przez Sąd Najwyższy słusznym założeniu, że jurysdykcja krajowa w rozpoznawanej sprawie przysługuje sądom polskim tylko w zakresie dotyczącym spółdzielczego prawa do lokalu, wątpliwości budzi ostateczne rozstrzygnięcie sprawy. Sąd Najwyższy bowiem oddalił w całości rewizję wnioskodawczyni, zatwier-

⁶ Postanowienie SN z 26.II.1976 r. III CRN 303/75, NP nr 9/1978, s. 1380 z glosą J. Jodłowskiego.

⁷ W glosie do orzeczenia z 22.II.1966 r. CR 395/65 (PiP nr 1/1967, s. 152 i n.) zakwestionowałem zbyt szerokie sformułowanie tezy tego orzeczenia przez Biuro Orzecznictwa SN, wyrażając pogląd, że teza ta wymaga uściślenia i powinna brzmieć: „Postępowanie spadkowe po cudzoziemcu w zakresie, w jakim dotyczy nieruchomości położonej w Polsce, podlega z mocy art. 1102 § 1 k.p.c. wyłącznej jurysdykcji krajowej sądów polskich”.

⁸ Uchwała SN z 28.V.1969 r. III CZP 23/69, OSNCP nr 1/1970, poz. 3; postanowienie SN z 6.III.1970 r. I CR 3/70, PiP nr 12/1971, s. 1087; uchwała SN z 12.IV.1982 r. III CZP 8/82, OSNCP nr 10/1982, poz. 142.

dzając tym samym zaskarżone postanowienie sądu wojewódzkiego, którym sąd ten oddalił w całości wniosek o uznanie sądu niemieckiego stwierdzającego dziedziczenie po spadkodawczyni, obywatelce RFN. Oddalenie wniosku w całości jest równoznaczne z uznaniem, że jurysdykcja krajowa w danej sprawie przysługuje wyłącznie sądom polskim, a sądom RFN nie przysługuje w żadnym zakresie.

Wprawdzie w uzasadnieniu orzeczenia SN brak jest danych co do tego, jaki i gdzie położony majątek wchodził do spadku poza spółdzielczym prawem do lokalu, ale można domniemywać z dużą dozą pewności, że w skład jego wchodziły ponadto inne składniki majątkowe, co najmniej ruchomości położone na terenie bądź Polski, bądź RFN. Jest niewątpliwe, że zgodnie z prawem obowiązującym w RFN sąd niemiecki wydał orzeczenie o stwierdzeniu praw do spadku (*Erbschein*) po obywatelce RFN co do całości spadku. Jurysdykcja krajowa sądów niemieckich w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku po obywatelu RFN zamieszkałym w RFN w zakresie dotyczącym całego majątku znajdującego się na terytorium RFN, a także majątku ruchomego znajdującego się w Polsce (co do którego brak jest jurysdykcji sądów polskich) nie może być kwestionowana. W konsekwencji orzeczenie sądu niemieckiego stwierdzającego nabycie spadku po obywatelce

RFN — w zakresie nie dotyczącym położonych w Polsce nieruchomości i praw rzeczowych — może być w Polsce uznane pod warunkiem wzajemności.

Dlatego oddalenie w całości wniosku o uznanie orzeczenia sądu RFN stwierdzającego nabycie spadku po Werze K. bez stwierdzenia, czy istnieje wzajemność między PRL a RFN co do uznawania takich orzeczeń, ocenić należy jako wadliwe. Jeżeli wzajemność ta byłaby stwierdzona, to wniosek o uznanie orzeczenia sądu RFN powinien być oddalony tylko w zakresie, w jakim dotyczy spółdzielczego prawa do lokalu położonego w Polsce, w pozostałej zaś części orzeczenie to powinno być uznane.

Rozstrzygnięcie omawianej sprawy sprowadza się więc do kwestii wzajemności między PRL a RFN co do uznawania orzeczeń sądowych. Nie chodzi tu o pełną wzajemność co do uznawania wszelkich orzeczeń sądowych (ta między PRL a RFN bezspornie nie istnieje), ale o wzajemność w zakresie uznawania orzeczeń w sprawach spadkowych, a w szczególności w sprawach o stwierdzenie praw spadkowych.⁹ Sąd wojewódzki, rozpoznając sprawę w I instancji, przyjął (bez zbadania tej kwestii w trybie art. 1143 k.p.c.), że brak jest wzajemności w sprawie uznawania orzeczeń spadkowych sądów polskich przez sądy RFN. Jednakże przez dłuższy czas wzajemność ta-

⁹ W świetle judykatury SN oraz doktryny wystarczy wzajemność co do uznawania wyroków danej kategorii spraw, do jakiej należy wyrok, którego uznania się żąda. Zob. J. Jodłowski: Uznanie i wykonanie zagranicznych orzeczeń sądowych w Polsce na tle orzecznictwa Sądu Najwyższego, „Biblioteka Palestry”, 1977, s. 12.

ka, choć nie przewidziana przez żadną konwencję, faktycznie istniała.¹⁰ Obecnie sytuacja w tej mierze jest niepewna. W związku z zawieszeniem przez sądy RFN od kilku lat wykonywania pomocy prawnej na rzecz sądów polskich i zaniechaniem korzystania z pomocy prawnej sądów polskich,¹¹ nie jest pewne, czy w tym stanie rzeczy sądy

RFN uznają obecnie orzeczenia sądów polskich w sprawach o stwierdzenie nabycia spadku. Kwestia ta wymaga więc na nowo ustalenia w trybie art. 1143 k.p.c. Od jej wyjaśnienia zależy ostatecznie, jakie orzeczenie powinno być zapaść w omawianej sprawie.

Jerzy Jodłowski

¹⁰ W publikacji pt. „Orzecznictwo Sądu Najwyższego w sprawach cywilnych z elementem zagranicznym” („Biblioteka Palestry”, 1976, s. 31) podałem na podstawie danych uzyskanych wówczas z Wydziału Prawa Międzynarodowego Ministerstwa Sprawiedliwości, że postanowienia stwierdzające nabycie spadku po obywatelach własnych w stosunkach między PRL a RFN są uznawane na podstawie wzajemności faktycznej.

¹¹ Zob. J. Ciszewski: Piasek w trybach obrotu prawnego RFN—PRL, „Gazeta Prawnicza” nr 6/1987, s. 10 oraz tenże: Obrót prawny między PRL a RFN w sprawach cywilnych i rodzinnych, „Zeszyty Niemcoznawcze”. Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, nr 1/1987, s. 49 i nast. (w szczególności s. 58—59).

2.

UCHWAŁA SĄDU NAJWYŻSZEGO

z dnia 31 stycznia 1986 r.

III CZP 69/85

Sąd Najwyższy w sprawie wniosku Stanisława M. — z udziałem Ł. — o rozstrzygnięcie o istotnych sprawach dziecka, po rozpoznaniu na posiedzeniu jawnym dnia 31 stycznia 1986 r. zagadnienia prawnego przekazanego przez Sąd Wojewódzki postanowieniem z dnia 12 listopada 1985 r. do rozstrzygnięcia w trybie art. 391 k.p.c.:

1. „Czy dopuszczalne jest postępowanie sądowe z wniosku osoby ubiegającej się o paszport i wyjazd za granicę w sprawie o zabezpieczenie przypadających od tejże osoby świadczeń alimentacyjnych na rzecz osoby pozostającej w Polsce?”

2. „Czy w wypadku zabezpieczenia tych świadczeń przez zawarcie umowy poręczenia poręczyciel:

a) może zobowiązać się do tego, że umowa będzie obowiązywać przez czas pobytu dłużnika za granicą i że
b) będzie odpowiedzialny za alimenty w całej wysokości, jeśli zostały one podwyższone po zawarciu umowy poręczenia?”

3. „Czy w ewentualnym postępowaniu sądowym, o którym mowa w pkt 1, możliwy jest udział — w charakterze ewentualnego uczestnika — poręczyciela?”